ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЭКОЛОГИЯ ЖӘНЕ ТАБИҒИ РЕСУРСТАР МИНИСТРЛІГІ

Жасыл Даму» акционерлік қоғамы

Халықаралық Климаттық келіссөздер шеңберінде қаралған мәселелер бойынша ұсынымдар бере отырып, іссапар нәтижелері бойынша қорытынды есеп

2023 жылғы 30 қараша – 12 желтоқсан

Астана , 2023 жыл

Келісу парағы

Халықаралық климаттық келіссөздер шеңберінде қаралған мәселелер бойынша ұсынымдар бере отырып, іссапар нәтижелері бойынша қорытынды есеп

№	Аты-жөні	Лауазым	Қолы
1	Кабдолданов Нуржан Кенесбаевич	Басқарма Төрағасының Орынбасары, Басқарма мүшесі	
2	А. Ементаев	Басқарушы директор	
3	А. Есекина	Парниктік газдарды түгендеу департаментінің директоры	
4	Ә. Қасенов	Модельдеу, талдау және болжау департаментінің бас менеджері	

Мазмұны

б.

1. БҰҰ-ның Климаттың өзгеруі жөніндегі негіздемелік конвенциясына қатысушылардың 28-ші конференциясына қатысу туралы есеп.. **3**

..

1.1. Келіссөздер процесіне қатысу **4**

1.2. Параллельді іс-шараларға қатысу **14**

1.3. Қорытындылар мен ұсыныстар **19**

2. **БҰҰ-ның Климаттың өзгеруі туралы негіздемелік конвенциясы тараптарының 28-ші конференциясына қатысу туралы есеп……** **21**

2.1. Келіссөздер процесі **25**

2.2. Қорытындылар мен ұсыныстар **29**

1. БҰҰ-ның Климаттың өзгеруі жөніндегі негіздемелік конвенциясына қатысушылардың 28-ші конференциясына қатысу туралы есеп.

Есекина Айман Серікқызы – «Жасыл Даму» АҚ парниктік газдарды түгендеу департаментінің директоры

Тапсырманы орындау мерзімі: 29 қараша – 13 желтоқсан 2023 ж

Бұл есеп 2.1 қызметке сәйкес әзірленген. 2023 жылғы 13 наурыздағы № 13 Шартқа техникалық ерекшелік.

29 қараша мен 13 желтоқсан аралығында Қазақстан Республикасының ресми делегациясының құрамында UNFCCC (COP-28) Тараптарының 28-ші Конференциясының (ТК) жұмысына ұлттық сарапшы ретінде қатыстым .

CS-28 келесі әрекеттерді қамтиды:

- Біріккен Ұлттар Ұйымының Климаттың өзгеруі жөніндегі негіздемелік конвенциясының (БҰҰӨКК) 28-ші Тараптар конференциясы – COP-27;
- Киото хаттамасына қатысушылардың 18-ші кездесуі - KPCS 18;
- Париж келісімі тараптарының 5-ші кездесуі - JCPS 5;
- Іске асыру жөніндегі көмекші органның 59-шы сессиясы (SBI 59);
- Ғылыми-технологиялық аспектілер бойынша көмекші органның 59-шы отырысы (SBSTA 59).

Дүниежүзілік көшбасшылар саммиті 2023 жылдың 30 қарашасы мен 2 желтоқсаны аралығында өтті.

Осы кезеңде Тараптар Конференциясының инаугурациясы өтті, COP 28, 18 BCPS, BCPS 5, SBI 59, SBSTA 59 күн тәртібін бекіту болды.

Сондай-ақ, алғашқы күндері КС 27 шеңберінде өткен келіссөздерде бастапқыда талқыланған шығындар мен залалға ден қою қорын құру туралы маңызды шешімдердің бірі бекітілді. Қорды құруға дамушы елдер бастамашы болды. . Қор жұмысының бір бөлігі ретінде дамушы елдерге климаттың өзгеруіне қарсы күресте көмек көрсетіледі деп күтілуде. COP 28 климаттық конференциясының төрағасы Сұлтан Әл Джабер шешімді мақұлдаған кезде Біріккен Араб Әмірліктері қорға 100 миллион доллар бөлетінін жариялады. Германия мен Жапония да Қордың жұмыс істеуі үшін қаржылай қаражат бөлуге дайын екендіктерін мәлімдеді.

Саммиттің ашылуында UNFCCC Бас хатшысы Антониу Гутерриш барлық тараптарды COP 28-ге белсенді қатысуға шақырды. Бас хатшы өз сөзінде талқылауға жоспарланған екі негізгі мәселені атап өтті – жаһандық инвентаризация және климаттық қаржыландыру . Ол сондай-ақ таяу жылдарда әлем тағдыры шешіліп жатқанын, жаһандық жылынудың 1,5^{o} деңгейіне жету үшін жаңартылатын энергия көздеріне жылдам көшу арқылы табиғи отынды пайдаланудан тезірек бас тарту керектігін атап өтті. .

UNFCCC Атқарушы хатшысы Саймон Стилл өз сөзінде қазіргі уақытта температура шамамен 3 градусқа көтеріліп жатқанын және 1,5 градусқа жету үшін климаттың өзгеруімен күресу бойынша ұлттық іс-қимыл жоспарларын күшейту қажет екенін атап өтті.

1-2 желтоқсанда өткен Дүниежүзілік көшбасшылар саммитінде 140-қа жуық мемлекет және үкімет басшылары сөз сөйледі. Әлемдік көшбасшылар өз сөзінде климаттың өзгеруі және оның қазіргі зардаптары туралы айтып, қоғамды сөзден әрекетке көшуге шақырды. Қазақстан Республикасының Президенті, Тоқаев Қ.Қ. дүниежүзілік саммитте сөз сөйледі. Қазақстан Республикасының Президенті өз сөзінде елдердің дамуына климаттың ықпалының күшеюіне тоқталды және осал елдер бұл әсерге көбірек бейім екенін, ал климаттық күн тәртібіндегі мәселе климаттық жағдайға байланысты маңызды факторлармен қиындайтынын атап өтті. қазіргі геосаяси тұрақсыздық және энергетикалық қауіпсіздіктің жоқтығы.

1.1.Келіссөздер процесіне қатысу.

COP 28 бірінші аптасында 2023 жылдың 1 желтоқсанынан 6 желтоқсанына дейін UNFCCC Еншілес органдарының SBI 59 және SBSTA 59 жұмыс сессиялары ұйымдастырылды.

SBI 59 еншілес органының жұмыс сессияларында мен келесі мәселелер бойынша келіссөздерге мониторинг жүргіздім:

1. UNFCCC 1-қосымшасына енгізілген елдер бойынша есеп беру сұрақтары . Осы тақырып аясында келесі мәселелер талқыланды:

- Конвенцияның 1-қосымшасына енгізілген елдердің Ұлттық хабарламалары мен екіжылдық есептерін ұсыну және тексеру мәртебесі;
- Конвенцияға I Қосымшаға енгізілген Тараптардың екі жылдық есептерін ұсыну туралы қорытындылар;
- Конвенцияның 1-қосымшасына енгізілген елдердің парниктік газдардың ұлттық қорлары туралы есеп беру.

2. Париж келісімінің 13-бабына сәйкес есеп беру және шолу: дамушы елдер Тараптарына есеп беру және әлеуетті арттыру үшін қаржылық және техникалық қолдау көрсету.

Конвенция бойынша әдістемелік мәселелер SBSTA 59 еншілес органының елдік есеп беру мәселелері бойынша жұмыс сессияларында талқыланды.

- Парниктік газ деректерінің интерфейсі

Сондай-ақ, SBI 59 және SBSTA 59 арасында жұмыс органының тақырыптарын қамтитын кейбір мәселелер бойынша бірлескен талқылаулар ұйымдастырылды.

Парниктік газдарды түгендеу туралы есеп беру тұрғысынан SBSTA 59 және SBI 59 бірлескен отырыстарында келесі тақырыптар бойынша талқылаулар болды:

1. Конвенцияға, Киото хаттамасына және Париж келісіміне қызмет ететін ден қою шараларын іске асырудың әсері туралы форумға қатысты мәселелер.

SBI 59

1. *UNFCCC 1-қосымшасына енгізілген елдер бойынша есеп беру сұрақтары . Осы тақырып аясында келесі мәселелер талқыланды:*

- Конвенцияның 1-қосымшасына енгізілген елдердің Ұлттық хабарламалары мен екіжылдық есептерін ұсыну және тексеру мәртебесі;
- Конвенцияға I Қосымшаға енгізілген Тараптардың екі жылдық есептерін ұсыну туралы қорытындылар;
- Конвенцияның 1-қосымшасына енгізілген елдердің парниктік газдардың ұлттық қорлары туралы есеп беру.

Осы мәселені талқылау кезінде ұсынылған Ұлттық хабарламалар мен дамыған елдердің екіжылдық есептерінің мерзімі мен қолжетімділігі қарастырылды.

Кейбір елдер әлі күнге дейін сегізінші Ұлттық хабарламаларды және екіжылдық бесінші есептерді ұсынбады.

Осыған байланысты бұл ақпаратты Шешім жобасында көрсету ұсынылды.

Сондай-ақ, Шешім жобасында I-қосымшаға сәйкес көптеген елдердің шығарындыларды қысқарту бойынша экономиканың сандық мақсаттарына қол жеткізгенін атап өту ұсынылады. 2020 жылға арналған конвенциялар.

Сондай-ақ ұсынылған Ұлттық хабарламалар мен екіжылдық есептердің нәтижелері бойынша 1990-2021 жылдары жерді пайдалануды, жер пайдалануды өзгертуді және орман шаруашылығын есепке алмағанда, I қосымшаға енгізілген Тараптардың парниктік газдар шығарындыларының жиынтық көлемі 17,3-ке азайғаны атап өтілді. %, жер пайдалануды, жерді пайдалануды өзгертуді және орман шаруашылығын есепке алмаған шығарындылар, бұл Тараптардың I қосымшасы Жоқ бар өтпелі экономика, артта Бұл немесе кезең төмендеді қосулы 7,4%.

Дегенмен, I Қосымша Тараптардың бесінші екіжылдық есептерінде «шаралармен» сценарийі бойынша мәлімдеген болжамды шығарындылар 2020 және 2030 жылдар аралығында болжанған айтарлықтай қысқаруларды көрсетпейді.

Сәйкес болжамдар B кезең бірге 2020 жылдан 2030 жылға дейін жалпы шығарындылар 0,5%-ға артады, бұл қазіргі әрекет шығарындыларды азайту үшін жеткіліксіз екенін көрсетеді.

SBI I Қосымша Тараптардың дамушы елдерге беретін климаттық қаржыландырудың жалпы сомасы (яғни салыстырмалы негіздегі жылдық орташа) баяу қарқынмен болса да, 2011 және 2020 жылдар аралығында үздіксіз өскенін атап өтті.

[1]

59-СБИ жұмыс отырысы аясындағы келіссөздердің қорытындысы бойынша сессия төрағасы Шешім жобасының үш нұсқасын ұсынды.

1-нұсқа: Бұл нұсқада бірінші нұсқада SBI елдерден Ұлттық хабарламалар

[1] https://unfccc.int/documents/635043

мен екіжылдық есептерді ұсынуды атап өтуді ұсынды. Екінші нұсқада, ұсынудан басқа, кейбір елдер есептердің осы түрлерін ұсынуды кешіктіретіні атап өтілді.

2-нұсқа: Бұл опцияда да SBI екі нұсқаны ұсынды. Бірінші нұсқада ұсынылған Ұлттық хабарламалар мен екіжылдық есептердің қарастырылуы мен синтезін атап өту ұсынылады.

Екінші нұсқа 2020 жылға арналған конвенцияға сәйкес, I қосымшаның барлық дерлік Тараптарының экономика көлемінде шығарындыларды азайту жөніндегі сандық мақсаттарына қол жеткізгенін егжей-тегжейлі көрсетуді сұрайды. Дегенмен, I Қосымша Тараптар «іс-қимылмен» сценарийі бойынша бесінші екіжылдық есептерінде мәлімдеген болжамды шығарындылар 2020 және 2030 жылдар аралығында болжанған айтарлықтай қысқаруды көрсетпейді. Сондай-ақ 2011 жылдан бастап дамыған елдердің климаттық қаржыландыру көлемін ұлғайтқанын атап өту ұсынылды. 2018 және 2019-2020 жж. 2017-2020 екіжылдықтарда баяу қарқынмен болғанымен, I Қосымша Тараптардың дамушы елдерге берген климаттық қаржыландырудың жалпы көлемі (яғни салыстырмалы негіздегі жылдық орташа) 2011 және 2020 жылдар арасында үздіксіз өскенін атап өтті. 2017-2018 жылдармен салыстырғанда 2019-2020 жылдары дамушы елдер үшін I Қосымша Тараптар қолдайтын әлеуетті арттыру жөніндегі іс-шаралар ұлғайды.

3-нұсқа: Іске асыру жөніндегі көмекші орган 1990–2021 жылдарға арналған парниктік газдарды түгендеудің ұлттық деректері туралы хатшылық жасаған есепті қарады және ондағы ақпаратты назарға алды.

Ұсынылған нұсқаларды талқылау кезінде елдер шешімнің ең қолайлы жобасына келіспеді, сондықтан шешімнің соңғы жобасын талқылау 2024 жылдың маусым айындағы SBI 60 жұмыс отырысына ауыстырылды.

Ұсыныстар:

Қазақстан үшін: 2022 жылғы 30 желтоқсанда Қазақстан Республикасының 8-ші Ұлттық хабарламасы мен 5-ші екіжылдық есебін ұсыну туралы ақпарат берілді, бірақ кестелер 2023 жылғы 14 ақпанда ағылшын және орыс тілдерінде толтырылды. Ұлттық хабарламаны және екі жылдық есептің шолуы 2024 жылдың 5 ақпанынан 9 ақпанына дейін күтілуде.

Қазақстан Республикасы Сегізінші Ұлттық хабарламаны және Бесінші екіжылдық есепті хатшылық талап еткен мерзімде ұсынғандықтан, бірақ сонымен бірге 2024 жылы осы есеп түрлеріне халықаралық сарапшылардың шолуы жоспарланғандықтан, біз қарау нәтижелері, содан кейін Шешімнің ең қолайлы нұсқаларын қарастыру.

2. Париж келісімінің 13-бабына сәйкес есеп беру және шолу Дамушы елдер Тараптарына есеп беру және әлеуетті арттыру үшін қаржылық және техникалық қолдау көрсету

Бұл талқылау ГЭФ арқылы қаражат бөлу арқылы екіжылдық ашықтық есептерін әзірлеу және ұсыну кезінде дамушы елдерді қаржыландыру мәселелерін қарастырды.

ҒЭҚ елдің өтінімдерін қарау және бекіту тәртібін жеңілдеткені атап өтілді жобалар, байланысты бірге дайындық екі жылдық есеп береді О ашықтық. Сондай-ақ, CBIT арқылы қаржыландыруды 165 миллион АҚШ долларынан 220 миллионға дейін арттыру туралы ақпарат жарияланды . АҚШ доллары.

Сонымен қатар, көптеген елдер бұл қаражаттың жеткіліксіз екенін атап өтті, сондықтан шешім жобасына мүмкіндігі туралы тармақты енгізу ұсынылды. разряд үшін көбірек қаржыландыру дайындық соманы 1 миллион долларға ұлғайту арқылы екіжылдық ашықтық есептері Әр ел бойынша АҚШ.

Сондай-ақ елдер ұлттық сарапшыларды және институционалдық қолдауды дамыту, сыртқы консультанттардың қызметтерін төлеуге қаржы ресурстарын жұмсамау қажеттігін атап өтті.

Кейбір елдерде әлі жоқ екені атап өтілді ұсынылды B GEF сұрау қосулы қолдау көрсету жүзеге асыру жүйелер өсті ашықтық.

Талқылау нәтижесінде үш шешім ұсынылды:

Опция 1 : [Онсыз мәтін]

2-нұсқа: [жүзеге асыру үшін еншілес органға топтаманы әзірлеуді сұрайды әрекеттер Үшін шешімдер проблемалар, бірге қай соқтығысады Тараптар, болу дамушы елдер, ашықтықты арттыру шеңберін енгізуде тұрақты түрде, оның ішінде ұлттық жүйелерді құру мен нығайтуда мақсатында өздерінің тиісті ұлттық үкіметтерінде есеп береді осы мәселе бойынша шешім жобасын қарауға және қабылдауға ұсынсын Конференция Тараптар, ток B сапасы кездесулер Тараптар Париждік келісімдер, қосулы ол? сессия (жыл айы);].

Опция 3: [Шешеді дамыту жоспар жұмыс қосулы 2024-2028 жж жылдар Үшін кеңейтімдер қамтамасыз ету Қаржылық, техникалық қолдау көрсету Және қолдау көрсету B аймақ бекіністер потенциал Тараптарға болу дамуда елдер, оларды іске асыру үшін тұрақты институционалдық әлеуетті құру мақсатында міндеттемелер, B сондай-ақ құру Және жүзеге асыру ұлттық жүйелер есеп беру, бойынша көмек айырбастау тәжірибе Және білім, жинақ ақпарат О әрекеттер Авторы нығайту потенциал, анықтау бос орындар Және қажеттіліктер Және осы қажеттіліктерді қолдау арқылы сәйкестендіруге көмектесу сәйкес платформаларға, жұмыс ағындарына және әрекеттеріне негізделген ішінде Париждік келісімдер және толықтырылған олардың.

Қазақстан 9-шы Ұлттық хабарламаны дайындау бойынша БҰҰДБ жобасы аясында ҒЭҚ-қа ашықтық туралы есепті әзірлеуге сұраныс бергенін атап өтемін.

2023 жылғы 1 желтоқсан мен 6 желтоқсан аралығындағы талқылаулар нәтижесінде елдер ортақ пікірге келмеді және шешімдер жобалары 2023 жылғы 8 желтоқсан мен 13 желтоқсан аралығындағы A 5 CM сессияларында талқылауға ұсынылды .[2]

SBSTA 59

[2] [2] https://unfccc.int/documents/635183

1. Конвенция бойынша әдістемелік мәселелер

Парниктік газ деректерінің интерфейсі

SBSTA 2024 жылы SBSTA 60 маусым сессиясында осы мәселені қарауды жалғастыруға келісті, өйткені әлі күнге дейін есеп беру құралдары жоқ. сәйкес ашықтықты қамтамасыз ету үшін кеңейтілген шеңберге сәйкес Париждік келісім.

Ұсыныстар:

Бұл мәселені бақылаңыз, өйткені ашықтық туралы есеп беру Париж келісімі бойынша есеп берудің ең маңызды түрі болып табылады. Бұл есепте елдер парниктік газдар қорлары, климаттың өзгеруіне бейімделу, климатты қаржыландыру және ҰДК мақсатына жетудегі ілгерілеу туралы толық ақпаратты қамтуы қажет.

SBI 59, SBSTA 59

Конвенцияға, Киото хаттамасына және Париж келісіміне қызмет ететін ден қою шараларын іске асырудың әсері туралы форумға қатысты мәселелер

Жауап беру әсерлері климаттың өзгеруінің алдын алу бойынша саясаттарды, бағдарламаларды және әрекеттерді жүзеге асыру нәтижесінде туындайтын трансшекаралық әсерлерді білдіреді.

Бұл мәселе негізінен дамыған елдердің саясаты мен дамуының нәтижесінде пайда болған дамушы елдердің проблемаларын шешуге бағытталған және SBI 59 және SBSTA 59 бірлескен отырыстарында қаралды.

аясында елдер форумның функцияларын, жұмыс бағдарламасын және әрекет ету шараларын іске асырудың әсері туралы жұмыс шарттарын талқылады.

Сондай-ақ, форум жұмысына ден қою шараларын іске асырудың ықпалы бойынша Катовице Сарапшылар комитетінің қолдауын қалай сипаттау керектігі талқыланатын негізгі мәселе болды: Комитеттің барлық функцияларын көрсету керек пе (техникалық жұмыстарды жүргізу, іске асыру. жұмыс бағдарламасы, техникалық талдау бойынша ұсынымдар әзірлеу және экономиканы әртараптандыру мәселелері бойынша есептерді дайындау) немесе жалпы түрде Катовице комитетінің әрекет ету шараларын іске асырудың ықпалы бойынша форум жұмысын қолдайтынын көрсетеді.

Форум жұмысын жаңарту мерзіміне қатысты мәселелер талқыланды, бірақ елдер форум жұмысының тиімділігін арттыру үшін бағдарламаны қанша уақытқа жаңарту керектігі жөнінде ымыраға келген жоқ.

Көптеген елдер (Біріккен Араб Әмірліктері, Колумбия және ABU Group (Аргентина, Бразилия, Уругвай) форум жұмысына қатысты өз көзқарастарын ұсынды. Әр нұсқаны талқылағанда басқа елдер консенсусқа келмеді. Бірақ көптеген елдер кетуді сұрады. Шешімде тәжірибе, озық тәжірибе алмасу үшін ортақ алаң құру туралы тармақ, сондай-ақ экономиканы әртараптандыру және жұмыс орындарын әділ бөлу және ауыстыру пункті;

2023 жылғы 1 желтоқсан мен 6 желтоқсан аралығындағы талқыл[3]аулар нәтижесінде елдер консенсусқа келмеді, сондықтан бұл жобалар 8 желтоқсан мен 13 желтоқсан аралығындағы COP 28, CMR 18 және CMA 5 сессияларында бірлескен талқылауға ұсынылды. , 2023

6 желтоқсанда мен 59 SBI және SBSTA 59 Еншілес органдарының жұмыс сессияларының ресми жабылу талқылауларына қатыстым. SBSTA 59 жабылуында мен бейімделу бойынша негізгі мәселелер бойынша, атап айтқанда: Найроби бағдарламасына сәйкес шығындар мен зиян қорының Варшава механизмі, климаттың өзгеруі диалогы және мұхиттар. SBI 59 сонымен қатар гендерлік мәселелер бойынша сәтті талқылауды атап өтті.

SBI 59 және SBSTA 59 бірлескен талқылаулары Сантьяго желісі бойынша Бейімделу туралы шешімдерді, Атқарушы комитеттің жоғалтулар мен зақымдар бойынша Варшава механизмінің жұмысы туралы есебін және Жаһандық бейімделу қорытындыларын қамтыды.

Ресми жабылу кезінде SBSTA 59 және SBI 59 сонымен қатар COP 28, CMP 18, AGR 5 конвенциясына, Киото хаттамасына және Парижге қызмет ететін жауап беру шараларын іске асырудың әсері туралы Форумға қатысты мәселелер бойынша шешімнің жобасын талқылауға жіберілді. Келісім, 6-бап бойынша талқылау жобасы Париж келісімі, Жаһандық биржа және жаңа ұжымдық мақсат.

Жұмыс сессияларының ресми жабылуында G 77 (Куба), AOSIS Group, Еуропалық Одақ, Umbrella Group (Австралия), Швейцария, Боливия, AILAC (Гватемала), Маршалл аралдары сияқты әртүрлі топтардың және дамушы және дамыған елдердің өкілдері сөз сөйледі . , Сенегал, Чили.

Тұсаукесер барысында дамушы елдер ықпалды азайту және бейімдеу жобаларын қаржыландырудың негіздерін анықтау, елдің ҰДО-да көрсетілген мақсаттарға жету үшін технологиялар трансферті туралы сұрақтар қойды. Сондай-ақ дамыған елдер жауапкершілікті дамушы елдерге ауыстырмай, «ластаушы төлейді» қағидаты бойынша жұмыс істеуі керектігі айтылды .

Дамыған елдер жаһандық қорларды, Париж келісімінің 6-бабының тетіктерін талқылаудағы баяу ілгерілеушілікке алаңдаушылық білдірді, сондай-ақ 1,5 градустық ұжымдық мақсатқа жету үшін әділетті энергетикалық ауысу қажет екенін атап өтті, бұл одан бас тартуды білдіреді. қазба отындары, жаңартылатын энергия көздерін пайдалануды екі есе ұлғайту және энергия тиімділігін арттыру шаралары, сондай-ақ 2050 жылға қарай жаһандық көміртегі бейтараптығына қол жеткізу үшін 2030 жылға қарай жаһандық шығарындыларды 30% қысқарту үшін Жаһандық NDC Stocktake бойынша нақты нұсқаулық қажет.

8 желтоқсан мен 12 желтоқсан аралығында мен COP28, CMP18, AGR 5 бірлескен отырыстарына қатыстым, форумға қатысты мәселелерді

[3]https://unfccc.int/documents/635217

Конвенцияға, Киото хаттамасына және Париж келісіміне қызмет ететін ден қою шараларын іске асырудың әсері туралы талқыладым. AGR 5 сессиясы дамушы елдер Тараптарына есеп беру және әлеуетті арттыру үшін қаржылық және техникалық қолдау көрсету үшін Париж келісімінің 13-бабына сәйкес есеп беру және шолу мәселесін талқылауға арналған .

COP28, SMR18, SMA 5

Конвенцияға, Киото хаттамасына және Париж келісіміне қызмет ететін ден қою шараларын іске асырудың әсері туралы форумға қатысты мәселелер.

COP28, CMR 18, CMA 5 бірлескен отырыстарында форум жұмысының келесі нұсқалары талқыланды:

Форум функциялары:

- Дамушы елдердің әлеуетін нығайту үшін тәжірибе, тәжірибе, жағдайлық зерттеулер және тәжірибе алмасу үшін онлайн платформаны қамтамасыз ету .
- әсерін бағалау және шешу үшін қажетті әдістерді, әдістемелерді және шеңберлерді анықтау, әзірлеу және жылжыту ;
- Өңірлік және көпжақты ұйымдармен, сарапшылармен және институттармен әртүрлі деңгейлерде, соның ішінде екіжақты деңгейде әрекет ету шараларының дамушы елдерге жағымсыз экономикалық және әлеуметтік әсерлері бойынша ынтымақтастық жасау;
- МЖҚ-ның техникалық бағалау құрамдас бөлігі үшін жыл сайынғы ақпаратты дайындау

Жұмыс бағдарламасы :

- Әртараптандыру Және түрлендіру экономика;
- [Шаралар[, бағытталған қосулы жою теріс Және максимизациялау оң әсерлер];
- ден қою шараларын іске асырудың әсерін бағалау құралдары мен әдістемелерін әзірлеуге жәрдемдесу;
- Секторлар бойынша ұлттық және жаһандық жауаптардың оң және теріс әсерін бағалау, сандық бағалау және талдау үшін құралдар мен әдістемелерді анықтау, әзірлеу, бейімдеу және пайдалану;
- Дамушы елдердің Тараптарына әрекет ету шараларының теріс әсерлері туралы екіжылдық есеп дайындауға көмектесу;
- Іске асыруға ден қою шараларының теріс әсерін азайту үшін қабылданған шараларды бағалау және қарау бойынша есеп беру процесіне жетекшілік ету;
- Құрылыс потенциал Авторы:
- Баға Және талдау салдары жүзеге асыру біржақты шаралар байланысты өзгерту климат Және бар трансшекаралық әсер ету, Және іздеу тараптар, әсіресе дамушы елдер үшін жағымсыз салдарларды азайту тәсілдері ;
- Жауап беру шараларының әсерін бағалау және талдау үшін

құралдар мен әдістемелерді пайдалану;

Жұмыс кезеңі:

1-нұсқа : Форум жылына екі рет СОР жұмыс сессияларының бөлігі ретінде жиналады.

2-нұсқа: Форум СБТА, СБИ төрағаларының жетекшілігімен шақырылды. әрбір маусым сессиясы, ал хатшылық форумның жыл сайынғы есебін қарауға дайындайды Қ.С.

Құрама:

1-нұсқа: Форум мүшелері сарапшы ретінде қызмет етеді және форумның жұмыс бағдарламасының бағыттарына қатысты техникалық және әлеуметтік-экономикалық салаларда тиісті біліктілігі мен тәжірибесі болуы керек;

2-нұсқа: Жоғарыда 8(b) тармағында көрсетілген мүшелерді олардың тиісті топтары тағайындайды. Іске асыру жөніндегі көмекші органның және ғылыми-техникалық кеңес беру жөніндегі көмекші органның төрағалары осы тағайындаулар туралы хабардар етіледі;

(a) Жоғарыда 8(b) тармағында көрсетілген мүшелердің өкілеттік мерзімі екі жыл және олар осы лауазымды қатарынан екі мерзімнен аспайтын мерзімде атқаруға құқылы;

(b) KSI сайлайды қосулы негізі консенсус екі мүшелері бастап сандар олардың жоғарыда 8(b) тармағында аталған мүшелер әрқайсысы екі жыл мерзімге тең төрағалар ретінде қызмет етеді.

12 желтоқсандағы келіссөздер нәтижесінде елдер Форумның негізгі қызметі мен функциялары бойынша ортақ келісімге келді. Бірақ форум туралы соңғы шешім 2023 жылдың 20 желтоқсанында жарияланды.

Шешімде форумның бес жылдық жұмыс жоспары және әрбір кезең бойынша есеп беруі, форумның нақты функциялары, жұмыс бағдарламасы мен жұмыс тәртібі айқындалуы тиіс екендігі айтылған. Шешімге сәйкес, интерактивті ақпаратпен, тәжірибемен, жағдайлық есептермен, озық тәжірибелермен және әрекет ету шараларын іске асырудың ықпалы туралы көзқарастармен, соның ішінде модельдеу құралдары мен әдістемелерін пайдалану мен дамыту үшін алмасу алаңы болады. Форум UNFCCC Еншілес органдарының жұмыс сессияларымен қатар жылына екі рет жиналады. Форум комитетінің (Катовице комитеті) жұмысы мыналарды қамтиды: Біріккен Ұлттар Ұйымының бес аймақтық тобының әрқайсысынан екі Комитет мүшесі; кем дамыған елдерден бір Комитет мүшесі, шағын аралдық дамушы мемлекеттерден бір Комитет мүшесі, тиісті үкіметаралық ұйымдардан екі Комитет мүшесі.

Ұсыныстар:

Қазақстан үшін Форумның жұмыс істеуіне қатысты мәселелерді бақылау маңызды, өйткені Форум арқылы онлайн-платформаны пайдалана отырып, сарапшылардың әлеуетін арттыруға көмек сұрауға, сондай-ақ әрекет ету шаралары туралы есепті әзірлеуге көмек сұрауға болады.

4

[4] https://unfccc.int/documents/636222

SMA 5:

Париж келісімінің 13 бабына сәйкес есеп беру және шолу мәселесі дамушы елдер Тараптарына есеп беру және әлеуетті арттыру үшін қаржылық және техникалық қолдау көрсету

Бұл мәселе бойынша талқылаулар да сәтті аяқталып, келіссөздер нәтижесінде елдер ортақ шешімге қол жеткізді. 11 желтоқсанда дамушы елдер Тараптарына есеп беру және әлеуетті арттыру үшін қаржылық және техникалық қолдау көрсету үшін Париж келісімінің 13-бабына сәйкес есеп беру және шолу бойынша келіссөздер аяқталды.

Шешімде келесі негізгі тармақтар қабылданды:

- Дамушы елдерге ашықтыққа байланысты әлеуетті арттыруға қолдау тұрақты негізде көрсетіледі, оның ішінде сұраныс бойынша, ашықтықтың кеңейтілген негізін іске асыру үшін олардың институционалдық және техникалық әлеуетін күшейту үшін Әлеуетті арттыру бастамасы арқылы ;
- Жаһандық экологиялық қор шеңберінде қаржыландыруды 165 миллион доллардан 220 миллион долларға дейін ұлғайту;
- дамушы елдердің есеп беруін жеңілдету үшін Климаттың ашықтығының онлайн платформасын іске қосу;
- Жаһандық экологиялық қор және оның агенттіктері дамып келе жатқан елдерге кеңейтілген ашықтық шеңберінің талаптарын орындауда, олардың институционалдық және техникалық әлеуетін құруда және нығайтуда қолдау көрсету үшін қаржылық ресурстарға қолжетімділікті жеңілдету және жеделдету үшін баламалы әдістерді, рәсімдерді және бағдарламалау процестерін зерттеуге қадамдар жасауда. Париж келісіміне сәйкес ақпаратты хабарлауға;
- Дамыған елдер мен дамушы елдер арасындағы кеңейтілген ашықтық негіздерін іске асыру үшін институционалдық әлеуетті және ұлттық есеп беру жүйелерін нығайту үшін деректерді жинау, талдау және өңдеу бойынша тәжірибе алмасуды жеңілдету үшін SBI 60-те сессия ішіндегі фасилитативтік диалогты ұйымдастыру.

1.2 Қосымша оқиғаларға қатысу.

03.12.2023 ж

Тақырып: «Орталық Азиядағы ҰДК-ны ауқымды іске асыру үшін ашықтықты пайдалану»

Ұйымдастырушы – Орталық Азияның Аймақтық экологиялық орталығы, RECATH жобасы .

UNFCCC Хатшылығының павильоны.

Маңызды мақсаттар бұл кездесулер болып табылады жылжыту қатысу мүдделі партиялар В процесс асырап алу шешімдер, қауіпсіздік ашықтық, іс-шаралардың маңыздылығын түсіну жоба ҚАЙТАЛАУ В аймақ, О прогресс елдер Орталық Азия В дайындық біріншіDDT/ BTR , А Сондай-ақ өнімділік ҰДО Қазақстан.

Мен бұл шараға Қазақстан Республикасынан қатыстым. Маған ашықтыққа қатысты екі сұрақ қойылды:

1. Сіздің еліңізде климаттық әрекетті жақсарту және ҰДК мақсаттарын нығайтудағы ашықтықтың рөлі қандай?

Жауап:

Транспаренттік климаттық әрекетті жақсартуда және Қазақстандағы ҰДК-ға қол жеткізуде маңызды рөл атқарады.

Қазақстан Республикасы ҰДК аясында 1990 жылмен салыстырғанда 2030 жылға қарай парниктік газдар шығарындыларының 15%-ға қысқаратынын жариялады.

Қазақстан Республикасының ҰДК мақсаттары төмен шығарындыларды дамытуға көшуді және БҰҰ-ның Климаттың өзгеруі туралы негіздемелік конвенциясында және Париж келісімінде белгіленген ұзақ мерзімді температуралық мақсатқа қол жеткізуді қолдайды.

Бұл мақсат Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексінде реттелген және Қазақстан Республикасының парниктік газдар шығарындыларын мемлекеттік түгендеу жүйесінің деректеріне негізделген.

БҰҰ-ның Климаттың өзгеруі жөніндегі негіздемелік конвенциясындағы негізгі халықаралық міндеттемелердің бірі Қазақстан Республикасындағы парниктік газдарға жыл сайынғы мемлекеттік түгендеу жүргізу болып табылады, оның нәтижелері Қазақстан Республикасынан шығатын антропогендік шығарындыларды түгендеу туралы Ұлттық баяндама форматында ұсынылған. UNFCCC Хатшылығына парниктік газдардың көздері мен сіңірулері.

Жыл сайынғы парниктік газдарды түгендеу кезінде ашықтық талаптарын қоса алғанда, барлық негізгі халықаралық есеп беру талаптары орындалады.

Ұлттық баяндаманы дайындау 2006 жылғы Климаттың өзгеруі жөніндегі үкіметаралық топтың (IPCC) әдістемесіне негізделген.[5]

[5] https://unfccc.int/documents/635416

Есеп беруді жақсарту және ашықтық қағидатын сақтау үшін Қазақстанның жаңа экологиялық кодексінің аясында 2022 жылдың ақпан айында парниктік газдарды түгендеу мемлекеттік жүйесінің жұмыс істеуінің жаңа ережелері қабылданды.

Жаңа Қағидалар шеңберінде парниктік газдар қорлары бойынша есептілікті жақсарту үшін бастапқы деректермен қамтамасыз ету үшін Мемлекетаралық жұмыс тобы құрылды, бұл өз кезегінде ашықтық қағидатының сақталуына әсер етті және қазіргі уақытта жақсартылған деректер болжамдық деректерді дәлірек есептеуге мүмкіндік береді. ҰДО-ға қол жеткізу үшін парниктік газдар шығарындыларын азайту әлеуеті.

2. Орталық Азия елдері ҰДК мақсаттарының амбициясын арттыруда қандай қиындықтар мен қиындықтарға тап болады?

Қазақстан Республикасында ҰДК-ға қол жеткізу шеңберінде экономиканың барлық салалары ескерілді. Негізгі проблемалардың бірі – Қазақстан экономикасының көміртегі сыйымдылығы . Орталық Азия мемлекеттерінде қазбалы отынды пайдаланудың жалғасуын ескерсек, бұл таңқаларлық емес. Сондықтан үкіметтер энергетикалық сектордың шығарындыларын азайтуға көбірек күш салуда. ҰДК барлық бес ел үшін өршіл жоспарларды білдіреді, бұл маңызды, өйткені бұл Орталық Азия елдерінің Париж келісімі бойынша міндеттемелерін орындаудың жол картасын қамтамасыз ететін стратегиялық құжаттар. Осындай өршіл мақсаттарды қою оларды декарбонизацияға және төмен көміртекті экономикаға жақындатады .

Сондай-ақ, маңызды кедергі инвестиция қажеттілігі болып табылады **.**

Көзделіп отырған энергетикалық көшу сектордың технологияны қажет ететін сипатына байланысты айтарлықтай қаржыландыруды қажет етеді. Қазақстанда жаңартылатын энергия көздерін (ЖЭК) пайдалануды кеңейту, энергия тиімділігін арттыру және қолжетімділікті арттыру үшін үлкен капиталды құю қажет. Бұл ағын тек ішкі көздерден ғана емес, тікелей шетелдік инвестициядан да күтілуде. Халықаралық валюта қоры (ХВҚ), Дүниежүзілік банк, Еуропалық Одақ, Америка Құрама Штаттары және басқа да батыс елдері сияқты ұйымдар мен мемлекеттерді тарта отырып, күш-жігерді халықаралық ынтымақтастыққа бағыттау керек. Дегенмен, бұл инвестициялардың ықтималдығы осы елдердегі іскерлік климатқа және олардың заңнамалық және басқару жүйелерінің тиімділігіне байланысты.

04.12.2023 ж
Қосалқы оқиға: Еуропада, Орталық Азияда және Кавказда ұлттық ашықтық жүйесін құрудағы прогресс : қиындықтар мен мүмкіндіктер

Ұйымдастырушы – Орталық Азияның Аймақтық экологиялық орталығы, RECATH жобасы , CBIT жобасы ФАО
Орталық Азия павильоны.

Сайд іс-шараның негізгі мақсаты – Еуропа, Орталық Азия және Кавказ елдерінің ұлттық транспаренттік жүйелерін құру және кеңейтілген транспаренттік негіздемеге өтудегі жетістіктері туралы біліммен бөлісу.

Сұрақтар:

1. Сіздің еліңіздің транспаренттілік жүйесін құрудағы ілгерілеуі қандай?

2015 жылға дейін ҰДК-ны жыл сайын дайындаудың нормативтік-құқықтық базасы Қазақстан Республикасының 2009 жылғы 9 қаңтардағы Экологиялық кодексінің 158-2-бабы және Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 17 шілдедегі № 2012 қаулысымен бекітілген. 943 "Парниктік газдар шығарындылары мен жұту көздерінің мемлекеттік кадастрын жүргізу және жүргізу қағидаларын бекіту туралы"

NIR құрастыруға қойылатын талаптардың артуына байланысты, сондай-ақ UNFCCC Хатшылығының Сараптамалық шолу тобының (ERG) ескертулеріне жауап ретінде 2017 жылдан бастап Қазақстандағы парниктік газдарды түгендеу ұлттық жүйесі үнемі жетілдірілуде және жетілдіріліп отырады.

2021 жылғы 2 қаңтардан бастап қолданысқа енгізілген Қазақстан Республикасының жаңа Экологиялық кодексінің 302-бабы негіз болып табылады .[6]

Жаңа Экологиялық кодекс шеңберінде парниктік газдар шығарындыларының және сіңірілуінің мемлекеттік кадастрын жүргізудің толықтығын, ашықтығын және сенімділігін бақылаудың жаңа Қағидалары әзірленіп, 2022 жылғы 22 ақпанда қолданысқа енгізілді (No 46 Қағидалар). Осы Қағидалар Комитеттің 2019 жылғы шешімімен Киото хаттамасының талаптарын сақтамау шаралары ретінде енгізілген Парниктік газдарды түгендеу ұлттық жүйесінің жұмыс істеуі бойынша Мемлекеттік экономикалық мекеменің негізгі ұсынымдарын ескереді.

No 46 Қағидалар қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органның төрағалығымен парниктік газдарды мемлекеттік түгендеу жүйесінің жұмыс істеуі бойынша ведомствоаралық Жұмыс тобын құруды көздейді.

Жұмыс тобының құрамына уәкілетті органның, « Жасыл Даму» АҚ-ның, 19/CMP.1 Шешімінің 10-тармағының а) тармақшасына сәйкес барлық функцияларды орындауға жауапты мемлекеттік органдар мен ұйымдардың өкілдері кіреді және бастапқы ақпаратты ұсыну процесіне тартылған. деректер,

[6] https :// adilet . zan . kz / rus / docs / K 2100000400

QA/QC жоспарын әзірлеу және қамтамасыз ету, есептеу коэффициенттерін пайдалану және табыс салығын тексеру.

Шешімінің қосымшасында белгіленген талаптар мен функциялар бойынша ұлттық жүйенің жұмыс істеуі туралы , 10 (а , б , г) тармақтарының институционалдық, құқықтық және іс жүргізу тетіктеріне сәйкес келмеу туралы негізгі ескертулер. NIR әзірлеу және мемлекеттік органдар мен кіріс деректерін ұсынатын басқа органдар арасындағы ынтымақтастық , сондай-ақ NIR әзірлеу процесінің бөлігі ретінде түгендеуді жоспарлауға қатысты 19/CMP.1 Шешімінің 12 (c-e) тармағы, сондай-ақ QA/QC процестер мен ресми NIR қарау және бекіту процестері.

ЭТЖ жоғарыда айтылған ескертулерді ескере отырып әзірленді .

Атап айтқанда, 46-қағида келесі ережелерді шешу бойынша шараларды қарастырады:

(1) ведомствоаралық ынтымақтастықты және қолдауды жетілдіру бойынша қосымша келісімдер мен тетіктерді жасау - N 46 Қағидалар қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органның төрағалығымен парниктік газдарды мемлекеттік түгендеу жүйесінің жұмыс істеуі мәселелері бойынша ведомствоаралық жұмыс тобын құруды көздейді. қорғау, ол 19/CMP.1 Шешімінің 10.c) тармағына сәйкес Ұлттық кадастрға жалпы жауапты және сәйкес парниктік газдардың шығарындылары мен сіңірілуін түгендеудің мемлекеттік жүйесінің жұмысын ұйымдастыратын және үйлестіретін бірыңғай ұлттық орган болып табылады. Қазақстан Республикасы Экологиялық кодексінің 302-бабының 3-тармағымен [7].

2. Ұлттық, аймақтық және жаһандық ашықтық жобалары қаншалықты қолдау көрсетті және олар сіздің елдеріңіздің әлеуетін арттыруға қаншалықты көмектесті?

Жалпы алғанда, іс-шаралар ҰДО дайындау сапасын арттыруға мүмкіндік берді, атап айтқанда:

1) Белгілеу пернелерін пайдалану және олардың сипаттамасы. Шолудағы кейбір пікірлер белгілер кілттерін пайдалануға арналды және оқыту оларды дұрысырақ пайдалануға ықпал етті

2) Деректер немесе эмиссия факторларындағы бос орындарды толтыру әдістерін пайдалану. Тренинг олқылықтарды толтыру әдістерін нақтырақ түсінуге және берілген жағдайда оларды дұрыс таңдауға ықпал етті

3) Маңызды шығарындылар санаттары емес. Оқыту, егер ресурстар парниктік газдар шығарындыларына сәйкес келмейтін болса, мұндай көздер туралы хабарлаудан қалай аулақ болу керектігін түсінуді жақсартты.

4) Сапаны қамтамасыз ету және сапаны бақылау процедуралары. Іс-шаралар парниктік газдарды түгендеудің ұлттық жүйесіндегі барлық қатысушылардың рөлдері мен жауапкершілігін сипаттай отырып, оларды NIC-те дәлірек сипаттау арқылы осы процедураларды жақсартуға мүмкіндік берді.

[7] https :// adilet . zan . kz / rus / docs / K 2100000400

5) Ашықтық және толықтық. Іс-шаралар NIR сәулелену көздерін, кіріс деректерін және есептеу процедураларын сипаттау керектігі туралы жалпы түсінікті жақсартты, осылайша бұл сипаттамалар IPCC нұсқауларына толығымен сәйкес келеді.

6) Халықаралық тәжірибе. Іс-шаралар аймақтағы басқа елдермен тәжірибе алмасуға және кәсіби байланыстарды орнатуға, сондай-ақ осы тәжірибені NIR дайындауда қалай пайдалану керектігін түсінуге ықпал етті.

7) Қателерді анықтау. Тұтастай алғанда, іс-шаралар сарапшылардың секторлар бойынша өзара тексеру рәсімдерін жетілдіру, сондай-ақ сыртқы тексеру процедураларын енгізу арқылы техникалық қателерді азайтуға ықпал етті.

09.12.2023 ж

Халықаралық көміртегі альянсы Із : Орталық Азия үшін халықаралық тәжірибе және әлеует.

Көміртегі ізінің халықаралық альянсы (CFIA) - көміртегі ізі бағдарламасының ұлттық операторлары арасындағы ынтымақтастықты дамыту үшін құрылған альянс. CFIA-ның негізгі мақсаттары: өнімдердің және/немесе ұйымдардың көміртегі ізі туралы ақпаратты халықаралық деңгейде тарату , ұлттық деңгейде әрбір Бағдарлама шеңберінде жүзеге асырылатын тіркеулерді өзара тану.

Бұл іс-шарада мен Қазақстан Республикасындағы қолданыстағы парниктік газдарды түгендеудің ұлттық жүйесі, ұлттық жүйенің жұмыс істеуінің негізгі қадамдары мен рәсімдері, сондай-ақ БҰҰ АӨКК хатшылығына ұсынылған соңғы ұлттық парниктік газдарды түгендеу нәтижелері туралы айттым. 2023 жылы.

Орталық Азияда осындай тәжірибелерді жасап, халықаралық стандарттарға сәйкестендіруге мүмкіндік бар. Қазіргі уақытта өнімдер мен ұйымдардың көміртегі ізін жою бойынша кешенді бағдарламаларды жүзеге асыруда олқылық бар. CFIA мақсаттарына сәйкес келетін ұлттық бағдарламаларды құру аймаққа тұрақтылық тәжірибесін жақсартуға және жаһандық бастамалармен интеграциялануға айтарлықтай мүмкіндік береді. Бұл бастама Орталық Азияда неғұрлым тұрақты және экологиялық тұрғыдан саналы бизнес ортаны құруға көмектесе отырып, халықаралық ынтымақтастық пен тануды арттыруға көмектесе алады.

09.12.2023 ж

Чуо университетімен (Оңтүстік Корея) 2024 жылдың соңындағы ҚР ашықтығы туралы есебін әзірлеу үшін Қазақстандағы парниктік газдар шығарындыларын спутниктік бағалауды талқылау .

Чуо университетімен (Оңтүстік Корея) кездесуге қатыстым . Осы кездесу [8]барысында университет сарапшылары – доктор М.Ватанаби , Ю.Сайто

[8] https://adilet.zan.kz/rus/docs/K2100000400

Қазақстан Респ[9]убликасы мен Корея Республикасы арасында жасалған Меморандум аясында Транспаренттілікте деректерді ұсыну бөлігінде ашықтықты арттыру бойынша ынтымақтастық қамтамасыз етілгенін айтты. Есеп беру . Осы іс-шараны жүзеге асыру үшін Чуо университеті жерсеріктік мәліметтерді пайдалануды және алынған мәліметтерді Қазақстан Республикасының барлық аумағында Энергетика және ЖТҚЖБ салаларында салыстыруды ұсынады. Мәліметтерді салыстыру үшін мен Қазақстан Республикасының 2021 жылға арналған парниктік газдарды ұлттық түгендеу нәтижелерін қолданамын. Алғашқы нәтижелер 2024 жылдың ортасында ресми түрде ұсынылады.

10.12.2023 ж

Азия және Тынық мұхиты үшін Экономикалық және Әлеуметтік Комиссиямен (ЭСКАТО) парниктік газдардың ұлттық қорлары бойынша ынтымақтастық мәселелері бойынша кездесу.

Кездесу барысында ашықтық есебін әзірлеу бойынша тренинг өткізу барысы талқыланды . Отырыс нәтижесінде Алматы қаласында оқуды өткізу орны бекітіліп , 2023 жылғы 22 сәуір мен 26 сәуір аралығындағы алдын ала мерзімдер талқыланды.

Тақырыптар 2024 жылдың қаңтарында анықталады.

9

1.3 Қорытындылар және ұсыныстар.

Қорытынды:

Парниктік газдарды түгендеу бөлігіндегі мәселелер бойынша келіссөздер өте нәтижелі өтті және осы бағытта парниктік газдарды түгендеу есептілігін дамытудың негізгі сәттері анықталды.

Қазақстан Республикасы үшін парниктік газдарды түгендеу бөлігінде Париж келісімі шеңберінде транспаренттілік жөніндегі бірінші есепті дайындауға көп көңіл бөлген жөн. Бұл есеп 2024 жылдың соңына дейін БҰҰ РКИК хатшылығына ұсынылуы тиіс. Транспаренттілік туралы есеп есептіліктің негізгі түрі болып табылады және Париж келісімінің барлық бағыттары – түгендеу, бейімделу, Климаттық қаржыландыру, ОНУВ мақсаттарына қол жеткізу, гендерлік теңдік бойынша ақпаратты қамтиды.

Сондай-ақ, тұтастай алғанда, жаһандық қорытындылау бойынша маңызды мәселелер, Париж келісімінің 6-бабының тетіктері, Климаттық қаржыландыру бойынша елдер туралы жалпы түсінікке қол жеткізілген жоқ.

Келесі БЖБ Әзірбайжан Республикасында 2024 жылғы 11 қарашадан 23 қарашаға дейін өткізіледі. БЖБ 29 шеңберінде аталған мәселелер аяқталып, елдер негізгі маңызды мәселелер бойынша шешімдерге келе алады деп күтілуде.

Ұсыныстар:

Тараптар конференциясында және көмекші органдардың сессияларында талқыланатын мәселелердің көптігіне байланысты Қазақстан Республикасының неғұрлым белсенді қатысуы мақсатында:

1) негізгі мәселелер бойынша талқылаулар мен келіссөздерге қатысатын сарапшылардың санын ұлғайту, өйткені келесі ТБЖ 29 өткізу шеңберінде Париж келісімінің 6 – бабының тетіктері, Климаттық қаржыландыру бойынша жаһандық қорытындылау бойынша келіссөздерді жалғастыру жоспарлануда-осы бағыттар бойынша имплементация бөлігінде талқылаулар ашылады. Сондықтан, Қазақстан Республикасы делегациясының табысты қатысуы үшін сарапшылардың ең аз санын: 40 сарапшыға дейін ұлғайту ұсынылады;

2) конференцияда талқыланатын мәселелер бойынша ұлттық ұстанымды алдын ала әзірлеуге, ол үшін экономика салаларын дамытуға жауапты мүдделі мемлекеттік органдармен, атап айтқанда, ҚР Энергетика министрлігімен, ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігімен, ҚР Су ресурстары және ирригация министрлігімен, ҚР Ұлттық экономика министрлігімен, Қаржы министрлігімен, шетел министрлігімен белсенді талқылаулар жүргізу талап етіледі. Қазақстан Республикасы үшін аса маңызды мәселелер бойынша ұлттық ұстанымды әзірлеу мақсатында ҚР істері. Талқылауды жоспарланған БЖЖ күнінен шамамен 9-10 ай бұрын бастау ұсынылады;

3) келіссөздерде тәжірибесі бар халықаралық сарапшыларды тарту - ұлттық сарапшылардың әлеуетін нығайту және оларды көбірек түсіну үшін БҰҰ РКИК Хатшылығында, БҰҰ РКИК көмекші органдарында жұмыс тәжірибесі бар халықаралық сарапшыларды тарту ұсынылады. Тартылған

халықаралық сарапшылар халықаралық келіссөздер процестерін түсінуде жұмыс тәжірибесіне ие бола отырып, конференцияны өткізу кезінде ұлттық ұстанымды қалыптастыруға, делегацияларды сүйемелдеуге елеулі қолдау көрсете алады.

А.Есекина

21.12.2023 ж

2. БҰҰ-ның Климаттың өзгеруі туралы негіздемелік конвенциясы тараптарының 28-ші конференциясына қатысу туралы есеп.

Қасенов Әлишер Аманжолұлы – «Жасыл Даму» АҚ модельдеу, талдау және болжау департаментінің Бас менеджері

Іссапар мерзімі: 29 қараша – 13 желтоқсан 2023 г.

Бұл есеп 2.1 іс-шараға сәйкес әзірленді. 13.03.2023 № 13 шартқа техникалық ерекшелік.

Мен 29 қарашадан 13 желтоқсанға дейін Қазақстан Республикасының ресми делегациясы құрамында Біріккен Ұлттар Ұйымының Климаттың өзгеруі туралы негіздемелік конвенциясының (бұдан әрі-БҰҰ РКИК) тараптардың 28 – ші конференциясының (бұдан әрі-ТК - 28) жұмысына ұлттық сарапшы ретінде қатыстым.

ТК Біріккен Ұлттар Ұйымының Климаттың өзгеруі туралы негіздемелік конвенциясының (БҰҰ РКИК) жоғары директивалық органы болып табылады. Ол планетадағы барлық дерлік елдердің өкілдерін, сондай-ақ үкіметтердің, іскер топтардың, экологиялық ұйымдардың және басқа да мүдделі тараптардың мыңдаған қатысушыларын біріктіреді.

ТК жыл сайын климаттың өзгеруіне қарсы жаһандық күш-жігер жөніндегі іс-қимылдар мен келісімдерді талқылау және келісу үшін жиналады. Оның негізгі мақсаты-климаттың өзгеруіне қарсы прогреске шолу жасау және бағалау, болашақ мақсаттар қою және парниктік газдар шығарындыларын азайту, Климаттық әсерлерге бейімделу және осал елдерге қолдау көрсету бойынша халықаралық келісімдерді келісу.

ТК негізгі мақсаттарына мыналар жатады:

Келісімдер бойынша келіссөздер (Negotiating Agreement): ТК сессиялары келіссөздер жүргізумен және климаттың өзгеруіне байланысты маңызды халықаралық келісімдерді қабылдаумен танымал. Мысалы, 2015 жылы КС-21-де Париж келісімі қабылданды, онда жаһандық жылынуды шектеу және оның салдарын азайту жөніндегі жаһандық күш-жігер көрсетілген.

Саясат және шешім қабылдау (Policy and Decision-making): ТК сессиялары елдерге климаттың өзгеруімен күресу үшін ұлттық және халықаралық деңгейде қабылдануы тиіс саясат, нұсқаулықтар мен іс-шаралар бойынша талқылау және шешім қабылдау үшін платформа ұсынады.

Прогреске шолу (Reviewing Progress): Тараптар Конференциясы (бұдан әрі – ТК) елдердің БҰҰ РКИК шеңберіндегі өз міндеттемелерін және соған байланысты келісімдерді орындаудағы жетістіктерін бағалайды. Ол сондай-ақ климаттың өзгеруіне қарсы шараларды жүзеге асырудағы қиындықтар мен мүмкіндіктерді талқылайды.

Серіктестікке жәрдемдесу (Facilitating Partnerships): ТК климаттың өзгеруіне қарсы күресте ынтымақтастық пен біліммен, ресурстармен және озық тәжірибемен алмасуға жәрдемдесу үшін үкіметтер, кәсіпорындар,

азаматтық қоғам және басқа да мүдделі тараптар арасындағы әріптестікке жәрдемдеседі.

Сондай-ақ, жиналыстарға климаттың өзгеруінің салдарын азайту, бейімдеу, қаржыландыру, технологияларды беру, әлеуетті арттыру және ашықтық сияқты нақты аспектілеріне баса назар аударатын әртүрлі көмекші органдар мен жұмыс топтары қатысады.

ТК сессияларды қадағалайтын және шешімдерді тиімді қабылдау мен іске асыруды қамтамасыз ететін бюроның басшылығымен жұмыс істейді. Әрбір ҚК халықаралық ынтымақтастықты нығайтуға және климаттың өзгеруінің жаһандық проблемасын шешу бойынша ұжымдық іс-қимылдарды ынталандыруға ұмтыла отырып, алдыңғы конференциялардың қорытындыларына негізделеді.

Біріккен Ұлттар Ұйымының Климаттың өзгеруі туралы негіздемелік конвенциясы (БҰҰ РКИК) шеңберіндегі ТК кеңестері барысында келісімдер бойынша келіссөздер жаһандық климаттың өзгеруі мәселесін шешудің іргелі аспектісі болып табылады. Бұл келіссөздер парниктік газдар шығарындыларын азайту, Климаттық әсерге бейімделу және осал елдерді қолдау бойынша елдер арасындағы ұжымдық әрекеттерді ынталандыруға бағытталған.

Келіссөздер процесі әртүрлі кезеңдерді қамтиды және пікірталастарды, пікірталастарды және мәтіндерді құрастыруды қамтиды. Міне, ТК отырыстары кезінде келісімдерді келісу әдеттегідей қалай жүретініне шолу:

Материалдарды дайындау және ұсыну: ТК алдында елдер күн тәртібінің әртүрлі тармақтары бойынша өз ұсыныстарын, ұстанымдары мен басымдықтарын ұсынады. Бұл материалдар шығарындыларды азайту мақсаттары, бейімделу шаралары, Қаржы, технологиялар трансферті және т.б. қоса алғанда, көптеген тақырыптарды қамтуы мүмкін.

Күн тәртібінің анықтамасы: ТК күн тәртібі конференцияның басында анықталады. Келіссөздер әр түрлі органдар мен жұмыс топтары шеңберінде жүзеге асырылады, олардың әрқайсысы климаттың өзгеруінің салдарын азайту, бейімдеу, қаржыландыру немесе технологияларды беру сияқты нақты аспектілеріне бағытталған.

Бейресми консультациялар: келіссөздер көбінесе елдер әртүрлі ұсыныстар мен мәтіндерді талқылайтын бейресми консультациялардан басталады. Бұл сессиялар ашық диалог жүргізуге, ромаға келуге және ортақ тіл табуға мүмкіндік береді.

Келіссөздердің ресми раундтары: келіссөздер қатысушылары мәтіндерді қарайтын, түзетулер ұсынатын және нақты тұжырымдарды келісетін ресми сессиялар аясында жұмыс істейді. Бұл процесс барлық қатысушы елдер арасындағы консенсусқа қол жеткізу үшін қарқынды пікірталастар мен компаларды қамтиды.

Фасилитация және медиация: кейде фасилитаторлар немесе делдалдар дауларды шешуге және әртүрлі мүдделері бар елдер арасындағы байланыс нүктелерін табуға көмектеседі.

Консенсус қалыптастыру: мақсат-әр елдің түпкілікті мәтінмен немесе келісіммен келісуін қамтамасыз ете отырып, барлық тараптар арасында консенсусқа қол жеткізу. Бұл консенсусқа негізделген тәсіл БҰҰ РКИК процесінің негізі болып табылады.

Қабылдау және имплементация: келісімге қол жеткізілгеннен кейін оны ТК ресми түрде бекітеді. Келісімнің тиімді орындалуын қамтамасыз ету үшін іске асыру жоспарлары, нұсқаулар немесе механизмдер көрсетілуі мүмкін.

ТК отырыстары кезінде келісімдерді талқылау әртүрлі ұлттық мүдделерге, экономикалық ойларға және қатысушы елдердің әртүрлі даму деңгейіне байланысты қиын болуы мүмкін. Консенсусқа қол жеткізу көбінесе кең диалогты, компаға келуді және барлық тараптардың ортақ мақсатқа жетуге дайын болуын талап етеді.

Табысты келіссөздердің нәтижесі-климаттың өзгеруіне қарсы іс-қимыл және тұрақты болашақты қамтамасыз ету жөніндегі жұмыстарға елдерді бағыттай отырып, халықаралық климаттық іс-қимыл шеңберін белгілейтін келісімдер. ТК-21-де қабылданған Париж келісімі ТК келіссөздері нәтижесінде қол жеткізілген маңызды келісімнің осындай мысалдарының бірі болып табылады.

БҰҰ РКИК шеңберіндегі ТК барысында бірнеше көмекші органдар мен комитеттер климатқа байланысты талқылауларды, келіссөздерді және шешімдерді іске асыруда шешуші рөл атқарады. Бұл органдарға ғылыми және техникалық аспектілер бойынша консультация беруге арналған көмекші орган (бұдан әрі - ВОКНТА), жүзеге асыру жөніндегі көмекші орган (бұдан әрі - ЖАО) және Париж келісімі Тараптарының кеңесі (бұдан әрі - СМА) ретінде әрекет ететін Тараптар Конференциясы кіреді.

ВОКНТА КС және басқа да көмекші органдарға ғылыми және техникалық кеңес береді. Ол климаттың өзгеруі, технологиялық жетістіктер және олардың климаттың өзгеруіне әсері туралы ғылыми ақпаратты бағалайды. Бұл орган климаттың өзгеруін азайтуға, бейімделуге, қаржыландыруға, әлеуетті арттыруға және басқа да байланысты мәселелерге қатысты ғылыми нәтижелер мен технологиялық әзірлемелерді қарастырады және бағалайды. ВОКНТ талқылаулары көбінесе парниктік газдар кадастрлары, шығарындыларды азайту әдістемелері, технологияны беру, зерттеу қажеттіліктері және есеп беру әдістемелік нұсқаулары сияқты тақырыптарға бағытталған.

ДБҰ БҰҰ РКИК жүзеге асырудың тиімділігін бағалауда КЖ-ға жәрдем көрсетеді. Ол Конвенцияға қатысты әртүрлі әкімшілік, қаржылық және институционалдық мәселелермен айналысады. ДБҰ-ны талқылау дамушы елдерге қаржылық көмек, әлеуетті арттыру, Тараптардың ұлттық хабарламалары, есептілікке қойылатын талаптар, сондай-ақ БҰҰ РКИК-тің әкімшілік және бюджеттік аспектілері сияқты салаларды қамтиды.

СМА Париж келісімінің орындалуын нақты қадағалайды. Ол КС-тен бөлек әрекет етеді және тек Келісімге қатысты мәселелермен айналысады. СМА Париж келісімін жүзеге асыру бойынша ережелерді, процедураларды

және нұсқаулықтарды, соның ішінде ашықтық шеңберін, жаһандық талдауды және келісімде көрсетілген басқа ережелерді қабылдауға жауапты.

2.1. 6-бап бойынша келіссөздер процесіне қатысу.

Бұл көмекші органдар мен СМА КС отырыстары (бейресми консультациялар және келіссөздердің ресми раундтары) және жыл бойы сессияаралық сессиялар кезінде жиналады. Олар БҰҰ РКИК және Париж келісімі шеңберінде климаттың өзгеруін шешуде жалпы прогреске ықпал ететін терең талқылауларға, техникалық бағалауларға және ұсыныстар мен шешімдерді әзірлеуге ықпал етеді. Әрбір органның белгілі бір мандаты бар және олардың жұмысы елдерді ғылыми дәлелдерге, технологиялық жетістіктерге және жалпы саяси шеңберлерге негізделген климаттың өзгеруі саласындағы тиімді әрекеттерге бағыттау үшін өте маңызды.Бекітілген тақырып ретінде мен Париж келісімінің 6-бабы бойынша келіссөздер процестерін бақыладым.

- Париж келісімінің 6-бабында елдер Климаттық мақсаттарына бірлесіп қол жеткізу үшін пайдалана алатын әртүрлі бірлескен тәсілдер көрсетілген. Онда ұлттық деңгейде айқындалатын салымдарды жүзеге асыруда және климаттың өзгеруінің салдарын жұмсарта отырып, орнықты дамуды қамтамасыз етуде халықаралық ынтымақтастықтың маңыздылығы атап көрсетілген. 6-бап үш негізгі бөлімнен тұрады.
- 6.2-бап-тікелей екіжақты ынтымақтастық, онда елдерге шығарындылар саудасына өз еркімен қатысуға және жұмсарту нәтижелерін беруге мүмкіндік беретін халықаралық ынтымақтастық үшін негіздер белгіленеді. Ол NDC орындау үшін елдер арасында халықаралық (ITMO) арқылы берілетін жеңілдету нәтижелерін пайдалануға негіз қалайды.
- • 6.4-бап-NFC енгізуге нарықтық емес тәсілдердің маңыздылығы танылатын орнықты дамудың жаңа тетігі. Онда тараптарды тұрақты дамуды ынталандыруға және қолдауға, сондай-ақ климаттың өзгеруіне жауап ретінде бейімделу әлеуеті мен өміршеңдігін арттыруға шақырады.
- 6.8-бапта-салдарларды жұмсартуға және бейімделуге жәрдемдесудің нарықтық емес тәсілдері танылатын нарықтық емес тәсілдер. Бұл бап Қаржыландыру, технологияларды беру және әлеуетті арттыру арқылы ынтымақтастықты көздейді, бұл ретте шығарындыларды қысқарту саудасы көзделмейді.

6.2-бапқа сәйкес тараптар бір-бірімен тікелей ынтымақтаса алады. Бұл бір елдегі шығарындыларды азайту шараларын жүзеге асыруға және шығарындыларды азайту нәтижесінде алынған шараларды басқа елге беруге және оның NDC-ге санауға мүмкіндік береді. Бұл мөлдір процесті және қол жеткізілген шығарындыларды азайтуды дәл есепке алуды талап етеді. Жаңа ережелер шығарындыларды қысқартуды бір реттен артық есептеуге тыйым салады-мысалы, шығарындыларды қысқарту жөніндегі іс-шаралар өткізілетін елдің шығарындылары кадастрында (ҚР ҚДК), сондай-ақ алынған шығарындыларды қысқарту ауыстырылатын елде. Бұл сонымен қатар ЕО шығарындыларына квоталық сауда схемасы сияқты ұлттық және аймақтық

құралдарды ортақ трансшекаралық көміртегі нарығын құру үшін ұқсас схемалармен байланыстыруға мүмкіндік береді. Ынтымақтастық жөніндегі қызметті халықаралық қадағалау көзделмегенімен, есептілікке қойылатын кешенді талаптар енгізілді. Ол сондай-ақ тұрақты дамудың пайдасын қамтамасыз етуге және жағымсыз салдардың алдын алуға бағытталған. Мысалы, жұмсарту қызметіне қатысатын мемлекеттер қызметтің қабылдаушы елдің тұрақты даму мақсаттарына сәйкес келетіндігі, жағымсыз салдардан қалай аулақ болу керектігі және адам құқықтары мен басқа да артықшылықтардың сақталатындығы туралы ақпарат беруі керек.

Ынтымақтастықтың екінші нұсқасы Киото хаттамасының таза даму механизмінің (MDR) мұрагері болып табылатын парниктік газдар шығарындыларын азайтуға және тұрақты дамуды қолдауға көмектесу үшін жаңадан құрылған механизмді пайдалануды қамтиды. 6.2-бапта көзделген екіжақты ынтымақтастық тәсілдері сияқты, осы тетікті пайдалану арқылы қол жеткізілген шығарындыларды азайту олар қол жеткізілген елден басқа елге ауыстырылуы және оның NDC-де есептелуі мүмкін. 6.2-бапқа сәйкес тікелей екіжақты ынтымақтастықтан айырмашылығы, бұл механизмді Тараптар Конференциясы тағайындаған орган бақылайды. Сонымен қатар, Тараптар Конференциясы 6.4-бапқа сәйкес қызметті жүзеге асыру кезінде сақталуы тиіс ережелер, шарттар мен рәсімдерді қабылдады. Осылайша, шығарындыларды азайту жөніндегі іс-шараларды әзірлеу және жүзеге асыру кезінде және қол жеткізілген нәтижелерді тексеру кезінде стандартталған рәсімдер сақталады. Мысалы, іс-шараларды тәуелсіз тексеру ұйымы сәтті тексергеннен кейін қадағалау органында тіркелмес бұрын қабылдаушы ел мақұлдауы керек. Механизмнің тағы бір ерекше аспектісі-бұл тиісті ынталандыруды қамтамасыз ету арқылы климаттың өзгеруін азайтуға қатысу үшін жеке секторды жұмылдыру мақсаты. Осылайша, Париж келісімі субұлттық деңгейдегі субъектілерге 6.4-бапқа сәйкес жасалған механизмді тікелей пайдалануға мүмкіндік береді. Париж келісімі механизмнің өршілдіктің артуына әкелуін талап етіп қана қоймайды. Сонымен қатар, механизмді пайдалану жаһандық парниктік газдар шығарындыларының жалпы таза төмендеуіне әкелуі керек (жалпы жұмсартуға үлес). Жалпы жаһандық шығарындылардың осылайша қысқаруын қамтамасыз ету үшін транзакция барысында шығарындыларды азайту сертификаттарының 2% - ы жойылатыны анықталды. Сонымен қатар, 6.4-бапқа сәйкес қызмет бейімделу қорына қаржылық жарналар енгізуі керек, бұған дейін ТЖМ шеңберінде жасалған. ТК-26-ға (Глазго) ықтимал теріс әлеуметтік және экологиялық әсерді ескере отырып, шағымдарды қараудың тәуелсіз механизмін құру туралы шешім қабылданды. Осылайша, жұмсарту шаралары теріс әсер ететін жеке адамдар мен қауымдастықтардың шағымдарын тәуелсіз орган тексереді. 6.2-бапқа ұқсас, 6.4-бапқа арналған ережелер қабылдаушы елдің тұрақты дамуға әсері туралы есеп беру талаптарын қамтиды. Кейбір Тараптарға жеңілдік ретінде MDR шығарындыларын азайтуға арналған ескі квоталар Париж келісімі бойынша климаттың өзгеруі бойынша міндеттемелерді орындау үшін шектеулі дәрежеде пайдаланылуы мүмкін. ХДМ қызметі 6.4-бапқа сәйкес жаңа

механизмге берілуі мүмкін, егер ол тиісті талаптарға сай болса және қабылдаушы елдер мақұлдаса.

Үшінші нұсқа ретінде 6.8-бапта нарықтық емес тәсілдерді қолдану қарастырылған. Атауынан көрініп тұрғандай, климаттың өзгеруінің нарықтық механизмдері мүлдем рөл атқармайды. Келіссөздер барысында ТК-26 2027 жылға дейін 6.8-бап бойынша жұмыс бағдарламасын іске асыру үшін нарықтық емес тәсіл (ҰМА) комитетін құру туралы шешім қабылданды. Комитет нақты «басым салаларда»ҰМА-ны ілгерілету жөнінде шаралар белгілейді және қабылдайды. Жұмыс бағдарламасының бастапқы басым бағыттарына мыналар жатады:» бейімделу, өміршеңдік және тұрақты даму»,» климаттың өзгеруін азайту және тұрақты дамуға үлес қосу әрекеттері «және»таза энергетиканы дамыту». Болашақта басқа басым бағыттар қосылуы мүмкін.

6-баптың мақсаты-елдер арасындағы ынтымақтастықты жеңілдететін, шығарындыларды азайтуды ынталандыратын және жалпы жаһандық климаттық мақсаттарға қол жеткізуге көмектесетін икемді және ашық жүйені құру. Бұл ынтымақтастықтың әртүрлі формаларына мүмкіндік береді, мейлі ол шығарындылар квоталарын сату сияқты нарықтық тетіктер арқылы болсын немесе экологиялық тұтастықты қамтамасыз ете отырып, қосарланған есепке алудан аулақ бола отырып және тұрақты дамуға ықпал ете отырып, нарықтық емес тәсілдер арқылы болсын.

Халықаралық көміртегі нарықтары мен есепке алу тетіктеріне арналған ережелерді қоса алғанда, 6-бапты жүзеге асырудың нақты жедел егжей-тегжейлері мен басшылық қағидаттары БҰҰДБ шеңберінде ТК (Тараптар Конференциясы) кейінгі кеңестерінде келіссөздер мен нақтылаудың мәні болды. Бұл келіссөздер Париж келісімінің 6-бабына сәйкес климаттың өзгеруіне қарсы бірлескен іс-қимылдың тиімділігі мен тұтастығын қамтамасыз ететін нақты нұсқаулар мен тетіктерді белгілеуге бағытталған.

ТК-28-ге тікелей ресми талқылаулар мен бейресми кездесулердің кіреберісінде келіссөздерге қатысушы елдер 6-баптың мәселесі бойынша бірыңғай шешімге келе алмады. Қатысушылар 6.2 және 6.4-баптарға қатысты СМА5 жөніндегі кеңесте ортақ пікірге келген жалғыз нәрсе-даулы мәселе бойынша қол жеткізілмеген Келісім қол жеткізілгеннен жақсырақ.

Дубайдағы ТК-28-дегі екі апталық қарқынды келіссөздер барысында тараптар 6-бапта (6.2 және 6.4-баптар) көзделген көміртегі нарықтары бойынша келісім жасасуға келген жоқ. Серпілістің болмауы пайда болып жатқан көміртегі нарықтарын, оның ішінде қазақстандық нарықты тұрақты белгісіздік пен тербеліс жағдайында қалдырады, бірақ елдің Климаттық амбициясын шектейтін, күмәнді сауда мүмкіндігін ашатын және жасыл жууға ықпал ететін Қазақстан Республикасының қатысуынсыз әзірленген ережелерді қабылдаудан аулақ болуға мүмкіндік береді (Green washing).

Сондай-ақ, 6-бап бойынша қабылданған Жалпыға бірдей ережелерсіз, ерікті көміртегі нарықтары мен ХДМ механизмі бойынша басталған жобалар,

көбінесе басшылығы жоқ, ПГ шығарындыларын азайту және транспарентті емес болу мақсаттарынан алшақтау қаупін тудырады.

Дубайда талқыланған даулы мәселелердің қатарында елдерге 6.2 – бапқа сәйкес өздерінің бар және болашақ мәмілелері туралы есеп беруге мүмкіндік беретін тетіктер болды (Механизм-ТДМ 6-бапқа өтеді). Үстелде ұсынылған мәтіннің соңғы жобасы елдер «құпия»деп белгілей алатын ақпарат көлеміне ешқандай шектеулер қоймады. Толық құпиялылық құқығынан басқа, ұсынылып отырған мәміле елдердің мәмілелерін қарауды одан әрі елдердің нақты салдарға тап болмай, 6-баптың белгілі бір ережелерін елемеуі мүмкін екендігіне дейін төмендетеді. Көбінесе Африка елдері бұл тұжырымдаманы алға тартты және оны ресми келіссөздер процесінде қолдауға күш салды.

Бастапқыда, 6-баптың шеңберінде минималистік және еш қиындықсыз құрылым ұсынылды, бұл елдерге өздерінің есеп беру ережелерін едәуір дәрежеде анықтауға, көміртегі бірліктерімен (несиелерімен) сауда жасауға және бұрын мақұлданған көміртегі несиелеріне рұқсаттарды ешқандай шектеусіз қайтарып алуға мүмкіндік береді, бұл екі еселенген есепке әкелуі мүмкін. Бұл факт ашықтыққа нұқсан келтіруі мүмкін және Әзірбайжандағы COP-29 шеңберіндегі келіссөздерді нақты бағыттың жоқтығын және елдердің тиісті ережелерсіз екіжақты келісімдер жасасуды жалғастырып жатқанын ескере отырып, одан да қиындатуы мүмкін.

Жаңа ережелерді жасай алмау қолданыстағы екіжақты мәмілелерді ашықтық тұрғысынан белгісіз жағдайға қояды. Климаттық мақсаттарына жету үшін 6 - бапқа сәйкес көміртегі несиелерін сатып алғысы келетін елдер өздерінің қазіргі саудасына әсер етуі мүмкін болашақ ережелерді болжау қиын міндетке тап болуы мүмкін. Сонымен қатар, көміртегі несиелерінің алғашқы саудасының Климаттық пайдасы қазірдің өзінде күмән тудырады, бұл еркін нарық моделінің артында тұрған тәуекелдердің айқын белгісі. Беделге нұқсан келтірмеу және болашақ жауапкершілік тәуекелін барынша азайту үшін Қазақстан, ең болмағанда, өзінің қолданыстағы бастамаларында ашықтықтың үлгілі деңгейін көрсетуі тиіс.

6.4-бапқа келетін болсақ, КС-28 үш маңызды тақырыпқа айқындық енгізуі керек еді: қондырғыларды авторизациялау, 6.2 және 6.4 тізілімдері арасындағы байланыс және шығарындылардың алдын алу және ПГ шығарындыларын азайту тиімділігін арттыру бойынша шаралардың қабылдануы. Сонымен қатар, биылғы жылы 6.4-бап бойынша қадағалау органы, 6.4-бап бойынша механизмді әзірлеу жөніндегі жұмысты қадағалайтын орган механизмнің екі негізгі элементін: әдістемелер жөніндегі Нұсқаулық пен көміртекті сіңіру жөніндегі нұсқаулықты қолданысқа енгізуге және бекітуге екінші әрекет жасады.

Алайда, бұл құжаттар тым даулы болып шықты және Қазақстан делегациясы оларды мұқият қарастырмады. Кейбір елдер тәркілеу туралы мәтінде қалған көптеген олқылықтарға алаңдаса, басқа елдер әдістемелік басшылықтың өршілдігін, соның ішінде Украина. AOSIS, AILAC, ЕС және басқалары сияқты көптеген елдер мен топтар бір-біріне қайшы келгендіктен, келісімге қол жеткізілген жоқ.

Бұл мәселе бойынша келісімнің болмауы 6.4-бапта көзделген нарықты іске қосу кем дегенде тағы бір жылға кешіктірілуі мүмкін дегенді білдіреді, өйткені әдістемелер жөніндегі Нұсқаулық механизмді іске қосу үшін маңызды талап болды. ТК-29 мәтінді қайта қараудың алғашқы мүмкіндігі болады.

6.8-бап, Париж келісімі аясындағы нарықтық емес тәсілдер туралы ереже КС-28 аясындағы келіссөздерде ерекшелік болды, өйткені нарықтық емес тәсілдер үшін негіздемелерді әзірлеу 6.2 және 6.4-баптарға сәйкес нарықтық тетіктерге қатысты қол жеткізілген прогрестен артта қалып отыр.

Глазгода 2021 жылы Тараптардың нарықтық емес тәсілдерді анықтау, әзірлеу және енгізу мүмкіндіктерін анықтау үшін веб-платформа құру туралы жарияланды. Алайда, веб-платформа әлі іске қосылмаған. Хатшылық веб-платформаны 2024 жылдың ортасына дейін іске қосуды жоспарлап отыр. Кейбір тараптар мәтін жобасында платформаны іске қосуда қол жеткізілген прогресті атап өткісі келсе, басқалары мүмкіндігінше ертерек толық іске қосуды мақсат етеді.

Талқыланатын мәтіннің 6.8-бабына негізделген жобасының бұрынғы нұсқасы нарықтық емес механизм ретінде «көміртегі бағасын белгілеуді» ұсынды. Бұған lmdcs, CfRN, AILAC, Араб топтары және ең аз дамыған елдер сияқты бірнеше елдер белсенді түрде қарсы болды. Бұл ережеге негізгі қолдау Еуропалық одақтан келді, ол көміртегі бағасына көміртегі салығы және нарыққа негізделмеген алымдар сияқты басқа құралдар кіруі мүмкін деп сендірді.

Боливия нарықтық емес тәсілдердің маңыздылығын атап өткен негізгі ел болды. Жақында өткен 6.4-бап бойынша келіссөздер отырысында Боливия 6.8-бап бойынша осындай прогреске қол жеткізілгенге дейін 6.4-бапты қолданысқа енгізуге мораторий енгізу туралы ұсыныс жасады. Шын мәнінде, 8 желтоқсандағы 6.2-бап отырысында LMDC кооперативтік тәсілдерді теңгерімсіз қарау және нарықтық емес тәсілдерді елемеу туралы алаңдаушылық білдірді.

2.2. Қорытындылар мен ұсыныстар.

Қорытынды:

Ресми және бейресми келіссөздердің қорытындысы бойынша Тараптар Париж келісімінің 6.2, 6.4 және 6.8-баптары бойынша мәтіннің жобасына қатысты бірыңғай келісімге келген жоқ.

Ұсыныстар:

1) қаралған мәселелер шеңберінде және Париж келісімінің 6-бабы бойынша шешім қабылданбауына байланысты жақын маңдағы КЖ-да тікелей екіжақты ынтымақтастық тетігі бойынша Қазақстан Республикасының келіссөздер ұстанымын қалыптастыру мақсатында Париж келісімінің 6-бабын талдау жөнінде мұқият жұмыс жүргізу ұсынылады.

2) Париж келісімінің 6.2, 6.4 және 6.8-баптарының еркін көміртегі нарықтары шеңберінде жасалған Қазақстан Республикасының ағымдағы халықаралық шарттарына не жобаларды іске асыру шеңберінде көміртегі

келіссөздер ұстанымын қалыптастыру мақсатында Париж келісімінің 6-бабын талдау жөнінде мұқият жұмыс жүргізу ұсынылады.

2) Париж келісімінің 6.2, 6.4 және 6.8-баптарының еркін көміртегі нарықтары шеңберінде жасалған Қазақстан Республикасының ағымдағы халықаралық шарттарына не жобаларды іске асыру шеңберінде көміртегі бірліктерін мақұлдамаудан экологиялық және беделдік залал алу тәуекелін болғызбау мақсатында ұқсас тетіктер бойынша әсерін мұқият зерделеу талап етіледі. Мәселен, Болашақ КС шеңберінде Париж келісімінің 6-бабының ережелері мен әдістемелері бойынша КС шешімі қабылданған жағдайда, 6-бап бойынша ережелер енгізілгенге дейін іске асырылған жобалардан алынған қысқарту бірліктері халықаралық аренада (БҰҰ РКИК Хатшылығы) Қазақстанның NDC не оның серіктестеріне есепке алу үшін қабылданбауы мүмкін деген қауіп бар;

3) болашақта 6-бап бойынша ережелер мен әдістемелерді қабылдауға байланысты тәуекелдерді айқындау мақсатында еркін көміртегі нарықтары бойынша іске асырылатын (жақын арада) жобаларды егжей-тегжейлі талдау талап етіледі.

4) Париж келісімінің 6 - бабы бойынша келіссөздер процесіне тартылған сарапшылардың санын-10 адамға дейін және Париж келісімінің қаралатын бабы шеңберінде халықаралық Климаттық міндеттемелер бөлігінде Қазақстан Республикасының сараптамалық әлеуетін одан әрі арттыру үшін айтарлықтай ұлғайтуға міндетті.

Ә. Қасенов

21.12.2023